

წერილები გიორგი დადიანისა დიმიტრი ყიფიანისადმი

ლალი ჭითანავა

ფილოლოგიის დოქტორი, დადიანების სასახლეთა
ისტორიულ-არქიტექტურული მუზეუმის
ფონდების მცველი, შოთა მესხიას ზუგდიდის
სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, პროფესორი
E-mail: lali.chitanava@gmail.com

*წარმოადგინა ცხუმ-აფხაზეთის მეცნიერებათა აკადემიის პროფესორ ოთარ
ჭურღულიას სახელობის ქართული ენისა და ლიტერატურის ინსტიტუტმა*

აბსტრაქტი. დადიანთა საგვარეულოში დიდი ნიკო დადიანის ოჯახი უდიდესი ღვაწლისა და დიდების მატარებელია, არა მარტო წინაპრები, არამედ შთამომავლებიც სხვადასხვა პერიოდში მნიშვნელოვან კულტურულ ამინდს ქმნიდნენ საზოგადოებაში. მათ შორის გამორჩეულია მისი ვაჟი გიორგი დადიანი, რომელსაც ძლევამოსილი ბაბუის, რუხის ომის მონაწილისა და ბესარიონ გაბაშვილის მიერ შექმნილი სარდალის გიორგი ოტიას ძე დადიანის პატივსაცემად დაარქვეს ეს სახელი. რაც შეეხება გიორგი დადიანს, რომელსაც სახელოვანი ბაბუის პატივსაცემად შეარქვეს ეს სახელი, მამის სიცოცხლეშივე აქტიური საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწე გახდა. 1821 წელს აფხაზეთში პოლკოვნიკ გორჩაკოვის ექსპედიციის დროს თავი ისახელა, რის გამოც მან პოდპორუჩიკის ჩინი მიიღო. გიორგი მთელი თავისი მოღვაწეობით სრულ ოპოზიციაში ედგა სამეგრელოს მთავარს, დავით დადიანს. მას თავისი კონცეფცია ჰქონდა ქვეყნის და მამულის მოწყობისა და ამის გამოც ვერ თანხმდებოდა მთავართან. იგი იყო საოცრად ეროვნული პიროვნება, მიმდევარი ძირძველი ტრადიციებისა, ოცნებობდა, თუ როდის გადაიქცეოდა რუსეთის დიდმპყრობელობა სხვანაირად, ან საერთოდ როდის დაეხსნებოდნენ საქართველოს, რომ უფრო თავისუფალი და ლალი მომავალი ჰქონოდა ქართველ ერს. გიორგი დადიანს დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა აფხაზეთში. მის ერთ სიტყვას მთელი ძალაუფლების შეცვლა შეეძლო, ამიტომაც მის წინაშე დიდ პატივისცემასა და მოწიწებას გამოხატავდნენ არამარტო სამთავროს

წარმომადგენლები, არამედ ცნობილი საზოგადო მოღვაწეებიც და მათ შორის დიმიტრი ყიფიანი. ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცულია გიორგი დადიანის წერილები დიმიტრი ყიფიანისადმი მიმართული, სადაც საოცარი სიყვარული, ღია ურთიერთობა, პატივისცემა და ერთგულებაა გამოხატული.

საკვანძო სიტყვები: ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, ნიკო დადიანი, გიორგი დადიანი, დიმიტრი ყიფიანი, წერილები, დადიანების სასახლე.

დადიანთა საგვარეულოში დიდი ნიკო დადიანის ოჯახი უდიდესი ღვაწლისა და დიდების მატარებელია, რომლის შთამომავლები სხვადასხვა პერიოდში მნიშვნელოვან კულტურულ ამინდს ქმნიდნენ საზოგადოებაში. წინაპრებიც ღირსეულები იყვნენ, კერძოდ, დიდი ნიკოს მამა გიორგი ოტიას ძე დადიანი იყო სამეგრელოს მთავრის კაცია II-ის ძმა, ბექან დადიანის შვილიშვილი და ბიძა გრიგოლ დადიანისა, აგრეთვე ძმა ანტონ ჭყონდიდელ მიტროპოლიტისა. კაცია II თავის სიგელებში არაერთხელ იხსენიებს გიორგის, როგორც თავის „სასურველ და საყვარელ ძმას“ [2, 177]. გიორგი ახლო ურთიერთობაში იყო თავის ძმისწულთან, ოდიშის მთავარ გრიგოლ დადიანთან, მისი საიმედო მრჩეველი, სამთავრო საქმის გამგებელი და მხარდამჭერი გახლდათ. გიორგი ბატონიშვილი იყო რუხის ომის (1779 წ.) აქტიური მონაწილე, ამ ომში მონაწილე პოეტის, ბესარიონ გაბაშვილისგან პირველად შექცეული სარდალი:

„... გიორგისაგან განხლეჩთა კაცთა იდგა სისხლის ტლაპანი,
და მისძახდიან: „თქვენცა იცით, ასე გვწრთნიდნენ მამა-პაპანი!
შური შეჭამს გიორგისი, ძმისა დადიანის ძისი,
თუმცა-ვკადრებ - ტანად მქისი, საქმით ღმერთის შესატყვისი,
მარდი, სწრაფი, მკვრელი ხმლისა და გამკვეთიცა აღმასისი,
და სახით ამო, საწადისი და სახეით მხედრობს ისი!“ [1, 34-35].

სამთავრო კარზე გიორგი დადიანს ოდიშის სარდლის თანამდებობა ეჭირა და ღირსეული პატივითა და გავლენით სარგებლობდა [6,184-185]. მისი მეუღლე იყო აბაშიძის ასული მარიამი (დედა დიდი ნიკო დადიანისა). მათი საცხოვრებელი ადგილები იყო სოფელი ნოჯიხევი, სადაც ჰქონდათ სასახლე, ნოღა - „სასახლე-

პალატით“, ციხე-სიმაგრით; კურზუ, აგრეთვე, „სასახლით“ - აქ იყო მათი საზაფხულო რეზიდენცია; ჭკადუაში, აქაც ჰქონდათ სასახლე, საზამთრო ადგილსამყოფელი რიყეში, მათი მამულები იყო აგრეთვე ნაფიჩხუ და ოჩხომური [4, 188]. შემდგომ მოგვიანებით გრიგოლ დადიანმა ბიძას უბოძა „გიორგი ახვლედიანისეული ინჩხურის სასახლე“ [7, №1143]. გიორგი დადიანი გარდაიცვალა ზოგიშს (ლექხუმი) 1799 წელის 15 დეკემბერს. დაკრძალულია მარტვილის მონასტერში, სადაც იყო დადიანთა მამა-პაპისეული სამძვალე. მისი გარდაცვალების შემდეგ მთელი სამფლობელო გადავიდა მემკვიდრის, ნიკო (ნიკოლოზ) დადიანის ხელში, რომელიც დაიბადა 1780 წელს, ჭკადუაში და იყო თავისი დროისათვის შესაფერისად განსწავლული და განათლებული პიროვნება. პირველდაწყებითი განათლება მას, ისე როგორც ბიძამისს, ანტონ ჭყონდიდელ-მიტროპოლიტს, მიღებული ჰქონდა მარტვილის მონასტერში, რჩეული ბერებისა და კათოლიკური სარწმუნოების მქადაგებელი „ფრანგი მისიონერი ბერების ხელმძღვანელობით“ [8, 5-7], ამიტომაც მან ჩინებულად იცოდა საეკლესიო მწერლობა, ისტორია, ფილოსოფია, პოლიტიკა, დიპლომატია. კარგი მცოდნე იყო ქართულ-რუსულ-აფხაზური და თურქული ენებისა [8, 5]. ნიკო ბატონიშვილს სამთავრო კარზე მაღალი თანამდებობები ეჭირა. იყო ოდიშის სარდალი და მსაჯულთუხუცესი. მასვე ჰქონდა მინდობილი ლექხუმის სარდალ-მოურაობაც (ოდიშის სარდლისა და მსაჯულთუხუცესის თანმდებობები მან მამის გარდაცვალებისთანავე მიიღო და ჰქონდა სიკვდილამდე, 1834 წლამდე), ხოლო ლექხუმის სარდალ-მოურავად იხსენიება იგი 1812, 1819, 1821, 1827 წლების საბუთებში.

რაც შეეხება გიორგი დადიანს, რომელსაც სახელოვანი ბაბუის პატივსაცემად შეარქვეს ეს სახელი, მამის სიცოცხლეშივე აქტიური საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწე გახდა. 1821 წელს აფხაზეთში პოლკოვნიკ გორჩაკოვის ექსპედიციის დროს თავი ისახელა, რის გამოც მან პოდპორუჩიკის ჩინი მიიღო [4, 211., 3, ხწ.8]. გიორგი მთელი თავისი მოღვაწეობით სრულ ოპოზიციაში ედგა სამეგრელოს მთავარს, დავით დადიანს. მას თავისი კონცეფცია ჰქონდა ქვეყნის და მამულის მოწყობისა და ამის გამოც ვერ თანხმდებოდა მთავართან. იგი იყო საოცრად ეროვნული პიროვნება, მიმდევარი ძირძველი ტრადიციებისა და ვერ ეპატიებინა დავითისთვის რუსეთისაკენ ლტოლვა. გიორგი ოცნებობდა, თუ როდის გარდაიქცეოდა რუსეთის

დიდმპყრობელობა სხვანაირად ან საერთოდ როდის დაეხსნებოდნენ საქართველოს, რომ უფრო თავისუფალი და ლაღი მომავალი ჰქონოდა ქართველ ერს. არც დავით დადიანი ფარავდა თავის შიშს გიორგის წინაშე, ხედავდა მის ავტორიტეტს და ამიტომ თავისი ძმისადმი, გენერალ გრიგოლ დადიანისადმი მიწერილ არა ერთ წერილში გამოხატავდა გულისტკივილს და ამასთანავე, შეფარულ შიშსაც, ხშირად ტყუილსაც კი აბრალებდა, თითქოს გიორგის დადიანობა ნდომებოდა, მაგრამ ცხადია, ეს აბსურდი იყო. გიორგის, სახელოვანი მამის შვილს, დადიანობა კი არ ამოძრავებდა, არამედ ჰქონდა უდიდესი სურვილი ქართველი ერის თავისუფლებისა და ილიას ლელთ ღუნისასი არ იყოს, „ჩვენი თავი ჩვენადვე გვეყუდნესო“, სწორედ გიორგის პოლიტიკურ კონცეფციას პირდაპირ შეესადაგებოდა.

გიორგი დადიანს დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა აფხაზეთში. მის ერთ სიტყვას მთელი ძალაუფლების შეცვლა შეეძლო, ამიტომაც წერდა დავითი თავის ძმას: - „გიორგი აფხაზეთში რევს მიხაილს და ბუნტობს აფხაზეთი, ქედ-ფიცხობს ჩემზე...“ [5, 78]. ორი წლის შემდეგ ისევ აღშფოთებული დავითი ატყობინებს თავის ძმას: - „ჩიჩუები ერთიანად აბუნტდნენ, რასაკვირველია გიორგი ნიკოს შვილი შუაში ურევია და დიდი აყალ-მაყალია სამეგრელოში...“ [5, 78-79]. გარდაცვალებამდე ორი თვით ადრე დავით დადიანი ისევ ატყობინებდა თავის ძმას: - „... მივიღე ცნობა რ(ომე)ლ ნიკოს ძეთა თ(ავა)დი გიორგი და პეტრე დადიანოვებთ აქვთ თურმე საიდუმლოდ გაგზავნა კაცებისა აფხაზეთში და საქმობა რაიმე, რომელთანა მე პირთათანა და საერთოდაცა იხმიანებენ წინააღმდეგ [5, 80]. ასევე სთხოვს, რომ გიორგი დადიანს კვალში ჩაუდგეს და არ გაძლიერდეს შეთქმულება. ზემოთ აღნიშნული ნაწყვეტებიდან ცხადია რაოდენი ავტორიტეტის მქონე ფეოდალი იყო გიორგი, რომლის განდგომა მთავარისგან დიდ განხეთქილებას იწვევდა სამეგრელოს არამარტო მმართველ წრეებში, არამედ მთლიანად სამთავროს მართვა-გამგეობაში. გარეგნულად მშვიდი გიორგი, თავისი შვილების სიამაყე, ერთგული და თავმდაბალი ფეოდალის სახეს ინარჩუნებდა. ის იყო სულით ხორცამდე თავისუფალი, დამოუკიდებელი პიროვნება და როგორც არა ერთხელ აღვნიშნეთ, ვერ ჰგუობდა სამთავროს მხრიდან, სამეგრელოს რუსეთთან შეერთების ტენდენციას, თუმცა ამის გარდაუვალობასაც გრძნობდა და ეს იწვევდა საკუთარ

თვითან პროტესტის შეგრძნებას. ამის დასტურია ისიც, რომ მას თავისი შვილები რუსთა ხელმწიფის სამსახურში არ შეჰყავდა.

გიორგი დადიანს, როგორც უაღრესად საინტერესო ფიგურას, ფრიად განათლებულსა და მახვილი გონების პატრონს, ახლო ურთიერთობა და მეგობრობა აკავშირებდა გიორგი ერისთავთან, დიმიტრი ყიფიანთან და სხვა ქართველ საზოგადო მოღვაწეებთან. მას ყველაფერი აინტერესებდა, რაც ქართულ კულტურას, ისტორიას თუ ლიტერატურას შეეხებოდა. ეს ბუნებრივიცაა, ვინაიდან მისი შვილები, დავითი და კოწია, ლიტერატორები იყვნენ და მშვენიერ ნაწარმოებებსაც თხზავდნენ. ხელნაწერთა ინსტიტუტში, დიმიტრი ყიფიანის ფონდში დაცულია ოთხი წერილი, რომელიც არის გამოხატულება იმ დიდი სიყვარულისა და მოწიწებისა, რომელიც აკავშირებდა ამ ბოზოქარ და მუდამ მებრძოლ ფეოდალს დიმიტრი ყიფიანთან. შემოგთავაზებთ ოთხივე წერილს სრულად:

1. „თქუწნო აღმატებულებაჲ

დიმიტრი იოანეს ძევ!

მოგილოცავ ქ(რისტეს აღდგომას /ღმერთმან მრავლის მომავ/ალს შეგასწროს შენის სიყვარულითა, გარდა ამისა ვიცი მე მიკითხავ და ღვთის მადლით მშვიდობით ვარ, სხვათა შორის ჩემს ქლს მაიას ვამზითუებ და ჩვენის ქვეყნის ჩვეულებისამებრ არ დამიტუებთ უცნობელს. თქუენ ჩემსა საკუთარსა მეგობარსა და გთხოვთ შემაწიოთ სათუნები, რასაზედა ვიქნები მარადის მზა ნაცვალის სიამოვნების თქუენის ჩემდამი მეგობრობისა.

მეგობარი შენი გიორგი დადიანი

ჩყიე-ს წ-სა, იბ-ს აპრილი.

ს. ჭკადუაში“ [9, 1119]

2. „ძვირფასო მეგობარო

დიმიტრი იოანეს ძევ!

შენგან ბარათის მიღებას მისთვის უფრო ვეშურებოდი, რომ მეგონა თუ შენს ადრე მეგრელიაში გამოსვლას მახარებდა, მაგრამ ამ ჩემს მოლოდინების გამართლებას ვერ ვხედავ იმ ბარათში მოკლედ დართოსთის რამდენის საქმეებისა გამო მსურდა შენთან მოლაპარაკება, იმათ ასე მთლიანად ვერ მოგწერ და ვსწუხვარ,

რომ შემთხვევამ არ მომცა მომეთმინა სანამ შენს ხილვას არ ველირსებოდი. სამ გზის მიხაელმა მომწერა მისი ჯალაზობა და სამივე გზის დამიბარა. შენს კარგად იფიქრებ, რა ზომამდის მწუხარე ვარ ახლამდისაც, რომ ვერ ვწერდი, თორემ ამას იქეთ დაგვიანება ჩემი აქაურს საჭიროებას ვერ შევადარე, უფრო მისთვის, სადაც შენ მყავხარ საქმე არ წახდება - მე ამას თუმცა მოკლედ გწერ შენ დიდად იგულისხმებ. ჩუენში საქმე სავანებელი, რაც არის ჯერ კიდევ სუსტია და დაუცხრომლობისა გამო ფიქრობს, ვითომც განძლიერებს, ამისთვის შენი ერთი გამოსვლა დიდად საჭიროა და გთხოვთ გულს მოდგინებით შეიხვედროთ ისრეთ მგზავრობა, რომ ჩემს მაგივრად დატოვებული შენთან მომხსენებლად პეტრე ჩემი ძმა, ბახვა ფაღავა და დავით, ჩემი შვილი გახტენ ღირსნი შენი ნახვის და მათგანი, რა საკვირველია პეტრე ყოველსავეს განმართებით მოგახსენებთ.

სიკვდილამდი შენი გიორგი დადიანი 15 ნოემბერი 1863

ს. ნოღა“ [9, 1117]

3. „გულით საყუარელო მეგობარო

დიმიტრი იოანეს ძე!

ღმერთს ვმადლობ და კვალად ვსთხოვ მხიარულებით მიემთხუდეთ მრავალთა მომავალსთა ამა დღესასწაულსა - მე გაიხელი სენაკიდან შინ შობის წინა დღეს ღ(ვ)თის მადლით მშვიდლობით, თუმცა ცოტათ ხველამ მომინდომა მარა ვერ შემაწუხა. წასვლას ვაპირებ ახალ წლის მეორე დღეს ოჩამჩირეს და იმედი მაქუს გამოგიარო და გნახო - ჩემმა სახლობამ დიდის პატივისცემით და ერთგულებით მოკითხვა მოგახსენათ.

მარად შენი სიამოვნების მოყუარელო გიორგი ნიკოს ძე დადიანი

26 დეკემბერი 1862“ [9, 1115]

4. „სარწმუნო მეგობარს

დიმიტრი იოანეს ძე ყიფიანს!

დიდად ვსწუხვარ, რომ დიდმა ხანმა გავლო, რაც არ მქონია ბედნიერება შენის პირდაპირ ნახვისა და არც თქვენის ბარათის. ყოვლის თთუშიდ მოდის მეგრელიაში თქვენგან ქაღალდი და ჩემი არც ერთი არ არის, მე თუ მემდური წიგნის

მოუწერლობას, როგორც იგი ჩემი მდივნობა, ძლიერ მეზარება წერა და ამით მართალი ვარ შენთან ღმერთსაც ვსთხოვ მალე გნახო და მანემ მოგიგონებდე შენის ნაწერით.

მარად შენი გიორგი ნიკოს ძე დადიანი 9 აგვისტო, 1864

ლეჩხუმი“ [9, 1118]

ამრიგად, ეს წერილები 1862-1865 წლებშია დაწერილი და ნათელია თუ რა დიდი სიყვარული და ნდობა სუფევდა ამ ორ ადამიანს შორის. თვითონ დიმიტრი ყიფიანი ერთ-ერთ თავის მოხსენებაში გიორგის წერს: „ეს კაცი შუა ხნისაა, მას საუცხოო კეთილშობილი და ჭკვიანი გარეგნობა აქვს, ქართულს ლაპარაკობს მჭერმეტყველურად და ძველებური დახვეწილი ზრდილობის პატრონია“ [9, 1118]. სამწუხაროდ დიმიტრი ყიფიანის მიერ მოწერილი წერილები გიორგისადმი ჩვენ არ მოგვეპოვება. ამაზე იმის თქმა შეგვიძლია მხოლოდ, რომ გიორგი დადიანის წერილები და პირადი ქონება მემკვიდრეობით მისი გარდაცვალების შემდეგ გადავიდა მისი უფროსი ვაჟის დავით დადიანის-ნოღელის მფლობელობაში. ცნობილია ისიც, რომ დავით ნოღელმა სიცოცხლის ბოლო წლებში უამრავი თავისი ნაწერი გაანადგურა, სავარაუდებელია განადგურებულთა შორის იყო დიმიტრი ყიფიანის წერილებიც [10, 124].

გიორგი დადიანს საზოგადოება იცნობდა, როგორც იმ დროის კვალობაზე განათლებულ და ნაკითხ კაცს, რომელსაც უყვარდა წაკითხულზე უსასრულოდ მსჯელობა, ამაში მჭერმეტყველებაც უწყობდა ხელს. იგი არ იყო შემოფარგლული მარტო ქართული ლიტერატურით, არამედ ძლიერ დაინტერესებული იყო რუსული და უცხოური მწერლობითაც. ამაში მას ეხმარებოდა მამისეული უმდიდრესი ბიბლიოთეკა, რომლითაც იკვებებოდნენ მისი შვილებიც. მიუხედავად იმისა, რომ იგი იყო ერთ-ერთი დიდი მებატონე, გლეხების მხრიდან სიყვარულით სარგებლობდა, მისი სახით გლეხი მფარველს პოულობდა.

გიორგის მეუღლე იყო სვანეთის მთავრის ისმაილ დადეშქელიანის ასული, მარიამი. დიდად განათლებული და ზრდილობით აღსავსე პიროვნება, თავმდაბალი და უზადო კეთილშობილი, გაჭირვებულთა შემწე და შვილების

ბრწყინვალედ აღმზრდელი. გიორგის და მარიამს დავითის გარდა ჰყავდათ ვაჟი კოწია და ქალიშვილები - ალექსანდრა და მათა.

ლიტერატურა:

1. ბ. გაბაშვილი, რუხის ბრძოლა, თხზ. ა. ბარამიძისა და ვ. თოფურისას რედაქციით. თბ. 1962
2. დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო საბუთები, II, თბ., 1921
3. დადიანების სასახლეთა ისტორიულ-აქტიტექტურული მუზეუმი, ნიკო დადიანის „ქართველთ ცხოვრება“, ხელნაწერი. ზსიემ / ხწ. 8
4. ნიკო დადიანი, ქართველთ ცხოვრება. თბ. 1962
5. ი. მეუნარგია, სამეგრელო დავით დადიანის დროს. თბ. 1939
6. ი. მეუნარგია, ქართველი მწერლები, ნ. II. თბ. 1957
7. ქუთაისის ისტორიული მუზეუმის საბუთები. ქიმ / N1143
8. გ. ჭყონდიდელი, ქადაგებანი. ქუთაისი 1898
9. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, დიმიტრი ყიფიანის ფონდი, 1115, 1117-1119
10. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, საქმე 42, ფ. 124

LETTERS OF Giorgi Dadiani to Dimitri Kifiani

Lali Chitanava

Doctor of Philology, Dadiani Palaces Historical and Architectural Museum, Shota Meskhia State Teaching University of Zugdidi, Professor
E-mail: lali.chitanava@gmail.com

Presented by the Institute of Georgian Language and Literature named after Professor Otar Churgulia of the Tskhum-Abkhazian Academy of Sciences

Abstract. In the family of Dadiani, the great Niko Dadiani family is the bearer of great achievements and fame, not only the ancestors, but also the descendants created an important cultural climate in the society in different periods. Among them, his son Giorgi Dadiani stands out, who was named in honor of his powerful grandfather, a participant in the Gray War and a commander praised by Besarion Gabashvili, Giorgi Otias dze Dadiani. As for Giorgi Dadiani, who was given this name in honor of his famous grandfather, he became an active public and political figure during his father's lifetime. In 1821, he distinguished himself during Colonel Gorchakov's expedition to Abkhazia, which is why he received the rank of Podporuchiki. Throughout his career, Giorgi was in complete opposition to the head of Samegrelo, Davit Dadiani. He had his own concept of arranging the country and the estate, and because of that he could not agree with the chief. He was an amazingly national person, a follower of indigenous traditions, he dreamed of when the great conquest of Russia would change in a different way or when Georgia would be opened in general, so that the Georgian nation would have a freer and more pleasant future. Giorgi Dadiani had great authority in Abkhazia. His one word could change the whole power, that's why not only the representatives of the princely state showed great respect and awe to him, but also famous public figures and among them Dimitri Kifiani, the letters of Giorgi Dadiani addressed to Dimitri Kifiani are preserved in the National Manuscript Center, where amazing love, open relationship, respect and loyalty are expressed.

Keywords: *National Center of Manuscripts, Niko Dadiani, Giorgi Dadiani, Dimitri Kifiani, letters, Dadiani Palace.*